

14. *Справа* № 2-1039 /2001. Аналогічні справи № № 2-382/2003, 2-2120/2001 // Архів Малиновського суду м. Одеси.
15. *Рішення* Верховного Суду України: Щорічник. — 1998. — С. 33–34; *Рішення* Верховного Суду України: Щорічник. — 2000. — С. 34–35; Пункти 93 окремих правових позицій Верховного суду України // Застосування судами цивільного і цивільного процесуального законодавства / За ред. П. І. Шевчука. — К., 2002. — С. 103. Інша апалогічна судова практика. — Там само. — С. 339–340.
16. *Вісник* Верховного Суду України. — 2001. — № 3. — С. 7–8.
17. *Рішення* Верховного Суду України: Щорічник. — 1998. — С. 25–26.
18. *Рішення* Верховного Суду України: Щорічник. — 2003. — С. 16–17.
19. Досить детально питання щодо меж зайвешня права власності розглядалося О. О. Михайленко, при цьому окремі висновки її дисертаційного дослідження є цілком слушними і заслуговують на увагу: *Михайленко О. О.* Речово-правові обмеження права приватної власності за стародавнім римським та сучасним цивільним правом України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. — Х., 2003.
20. *Крашенинников П. В.* Жилищное право. — М.: Статут, 2004. — С. 185–189.
21. *Справа* № 2-342/2002 // Архів Малиновського районного суду.
22. Такого роду справи досить поширені в судовій практиці, про що свідчать аналогічні за сутністю справи, що були розглянуті Малиновським районним судом м. Одеса: справа № 2-800/2000; № 2-194 / 2000; № 2-111/2001; № 2-261/2001; № 2-21-99 / 2001; № 2-2220 /2001, № 2-502/02; № 2-946-2000; № 2-162/03; № 2-2154/03; № 2-2457/03; № 2-389/03; № 2-8403/03; № 2-880/2003; № 2-239/03; № 2-51 /2004; № 2-3214/04; № 2-443/2004; № 2-62/04; № 2-51/04; № 2-1178/2004, № 2-303/04. У провадженні інших судів також знаходяться аналогічні справи, наприклад, Київським районним судом м. Одеси розглянуто справу № 2-1649/2004 про визнання договору купівлі-продажу недійсним та виселення зі спірного жилого приміщення.
23. *Вісник* Верховного Суду України. — 2000. — № 5. — С. 4–7.
24. *Щенникова Л. В.* Вещные права в гражданском праве России. — М., 1996. — С. 104–105; *Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный)*. Ч. 1. — М., 1997. — С. 530.
25. *Камышанский В. П.* Право собственности: пределы и ограничения. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. — С. 269.
26. *Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный)*. Ч. 1 / Отв. ред. О. П. Садиков — М.: Инфра-М-Порма, 1998. — С. 517.
27. *Справа* 2-75/2003 // Архів Малиновського районного суду м. Одеси.

УДК 341.96:347.77:341.174(4)

С. В. Мазуренко, Р. С. Еннан

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Однією з основних умов інтеграції України до міжнародного співтовариства як рівноправного суб'єкта є відповідність її національного законодавства загальноприйнятим міжнародним вимогам та стандартам. На сучасному етапі пріоритетні напрямки вдосконалення вітчизняного законодавства з метою його гармонізації з міжнародно-правовими нормами визначено на законодавчому рівні і зумовлено прагненням України вступити до Європейського Союзу (далі — ЄС) та Світової організації торгівлі (далі — СОТ).

До цих пріоритетних сфер віднесено і законодавство про охорону об'єктів інтелектуальної власності. Проголошений Україною курс на інтеграцію до ЄС

супроводжується низкою проблем у сфері охорони прав інтелектуальної власності. Для їх вирішення Україна має виконати досить жорсткі умови, закріплені в офіційних документах ЄС: мати дієздатну та ефективну національну систему охорони прав інтелектуальної власності в рамках спільного (єдиного) ринку ЄС, дотримуватись правил та регулюючих принципів, установлених у рамках ЄС.

Інтеграція України в європейські та світові (міжнародні) структури ставить на порядок денний питання зближення національного і європейського права. Зокрема, для участі в СОТ Україна повинна привести своє законодавство у відповідність до норм Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) 1993 р., яка є одним з основних правових документів цієї організації.

Відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, підписаної 16 липня 1994 р., Україна у сфері охорони інтелектуальної власності має «...забезпечити рівень захисту, аналогічний існуючому в Співтоваристві, включаючи ефективні засоби забезпечення дотримання таких прав» (п. 1 ст. 50). Сьогодні орієнтація на право ЄС стає істотним фактором розвитку законодавства країн Центральної і Східної Європи, країн СНД. При цьому, ураховуючи динаміку гармонізації права інтелектуальної власності ЄС, його специфіку, випередження з ряду питань відповідного регулювання Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), в Україні стандарти ЄС повинні виходити на перший план як при вдосконаленні законодавства, так і при оцінці ефективності реалізації прав [1].

Регламентації суспільних відносин у сфері права інтелектуальної власності в національних правових системах зарубіжних країн приділяється значна увага. Практично в усіх країнах — членах Європейського Союзу сформувався та ефективно функціонує територіальні механізми охорони результатів інтелектуальної творчої діяльності. При цьому правове регулювання відносин у цій сфері динамічно розвивається під впливом права ЄС.

Аналіз права інтелектуальної власності в рамках ЄС — проблема, яка комплексно на сьогодні в українському національному правознавстві практично не розроблялася. Крім цього, найбільша кількість директив та інших нормативно-правових актів, виданих в останні роки в ЄС, торкались саме сфери інтелектуальної власності, проте їх переклад з офіційних мов ЄС українською мовою та їх відповідний аналіз та узагальнення практично відсутні.

Загальні питання міжнародної охорони прав інтелектуальної власності, а також правова охорона окремих об'єктів інтелектуальної власності в ЄС, у національних правових системах країн — членів ЄС, у праві СОТ досліджувалися у працях М. М. Богуславського, В. А. Дозорцева, О. В. Єфремкіної, І. А. Зеніна, А. Залєсова, В. Кравченко, К. Леонтєва, Ю. Г. Матвєєва, В. Мельникова, І. В. Сергєєва, І. В. Савельєвої, Г. О. Андрощука, Ю. Л. Бошицького, Р. В. Дроб'язко, Т. С. Демченко, А. С. Довгерта, В. О. Жарова, С. Зотіна, І. Ю. Кожарської, Ю. М. Капіци, П. П. Крайнева, А. П. Пахаренко, О. В. Руденко, О. Д. Святоцького, С. Д. Сироти та ін.

Хоча праці зазначених вище авторів заклали підґрунтя для вивчення широкого кола напрямків у галузі правової охорони інтелектуальної власності, кількість наукових праць, що безпосередньо стосуються питань правового регулювання інтелектуальної власності у Європейському Союзі є досить незначною. Передусім це зумовлюється новизною та специфічністю даної проблематики. Це є, на нашу думку, додатковим аргументом нагальної потреби глибокого наукового осмислення проблемних питань правової охорони інтелектуальної власності в Європейському Союзі, також і задля встановлення факту відповідності чи невідповідності вітчизняного національного законодавства основним міжнародним і європейським нормам та стандартам у цій сфері.

Територіальне за своєю сутністю право інтелектуальної власності протистоїть цілям ЄС зі створення єдиного (спільного) ринку. Протягом певного часу регулювання суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності залишалось у виключній компетенції держав — членів Європейських Співтовариств. Однак у подальшому ситуація змінилась. Прогресивний розвиток міжнародного права інтелектуальної власності не скасовує найголовнішої особливості суб'єктивних прав, які виникають у зв'язку з різноманітними видами результатів інтелектуальної діяльності, — їх територіальний характер. Відмінності між національними правовими нормами та, в першу чергу, принцип прив'язки важливих для економічного обороту прав до кордонів конкретної держави, очевидно становить проблему для створення внутрішнього ринку в ЄС [2].

Тривала та велика робота з питань скасування тарифних та нетарифних бар'єрів на шляху руху товарів усередині ЄС не може досягти своєї мети, якщо будуть зберігатися перешкоди, які створюються підприємствами та фізичними особами — власниками виключних прав. В установчих договорах ЄС проблемам виключних прав приділяється мінімальна увага, причому ця ситуація є незмінною починаючи з 1958 р. Більше того, два положення Договору про ЄС, які діють із моменту існування співтовариства, направлені на те, щоб захистити права інтелектуальної власності від втручання з боку ЄС. Однак скоро стало очевидним, що подібна нерегульованість великого масиву правовідносин на рівні ЄС являє собою загрозу для досягнення важливих цілей, які були поставлені перед співтовариством [3].

ЄС зіткнувся з проблемою відповідності обмежень, які накладаються дією виключних прав, вимогам Спільного ринку. Існуючі суперечності між наслідками здійснення прав інтелектуальної власності та принципами свободи руху товарів і антимонопольної політики ЄС стали предметом практики Суду ЄС. Однак принципи та правила, які були вироблені Судом ЄС, не могли забезпечити надійну основу для завершення процесу створення внутрішнього ринку внаслідок своєї фрагментарності та спірної юридичної сили, та крім цього через незмінне джерело колізій — відмінності в національному регулюванні та територіальний характер прав інтелектуальної власності.

Тому наступним етапом розвитку правового регулювання інтелектуальної власності в ЄС стає поступова гармонізація та уніфікація норм законодавства держав-членів з окремих питань та об'єктів промислової власності, авторсько-

го та суміжних прав. На прикладі права інтелектуальної власності особливо чітко можна побачити відмінності між цими двома правовими механізмами зняття відмінностей у законодавстві. Гармонізація національних норм права шляхом видання директив лише нівелює найбільш істотні розбіжності в правових системах держав-членів [4].

Видання ж актів уніфікації — регламентів — вносить зміни у правовий статус різноманітних видів результатів інтелектуальної діяльності, тому що на зміну окремій державі як територіальній сфері дії виключних прав приходиться сукупність територій держав — членів ЄС в цілому. У зв'язку з цим можна виділити такі способи правового регулювання інтелектуальної власності, які почали використовуватися в праві ЄС впродовж останніх років.

Першим за часом досвідом стало пряме застосування норм установчих договорів і їх тлумачення Судом ЄС з метою встановлення співвідношення між принципами Спільного ринку ЄС і дією виключних прав. На підставі вироблених Судом ЄС принципів почало розвиватися вторинне право ЄС, засноване на актах гармонізації та уніфікації.

У сфері авторського та суміжних прав значну роль у зближенні правових систем відіграли директиви, тоді як у сфері промислової власності правове регулювання в останні роки переноситься на наднаціональний рівень шляхом видання регламентів, запроваджуючи об'єкти виключних прав комунітарного характеру. Законотворча робота інституцій ЄС щодо результатів інтелектуальної діяльності проводиться з урахуванням постійно прогресуючого міжнародного права інтелектуальної діяльності. Необхідно враховувати те, що правове регулювання інтелектуальної власності на наднаціональному рівні має також і зовнішній ефект — ЄС отримує повноваження представляти держави-члени у нормотворчому процесі на міжнародному рівні [5].

Крім постійної участі в діяльності СОТ та її підсистеми ТРІПС, співтовариству спеціальними деклараціями надано право участі в договорах ВОІВ та переговорах про їх подальший прогресивний розвиток. Країни, які входять до складу Європейського Союзу, проводять узгоджену політику у галузі правової охорони та використання інтелектуальної власності. Основою їх узгоджених дій є Договір про створення Європейського Співтовариства від 25 березня 1957 р., Договір про Європейський Союз від 7 лютого 1992 р., Амстердамський договір від 2 жовтня 1997 р. та інші [6].

Керуючись принципом вільного руху товарів та послуг, країни — члени Європейського Союзу спрямовують свої зусилля перш за все на уніфікацію та гармонізацію законодавства про інтелектуальну власність та запобігання використанню прав на інтелектуальну власність у недобросовісній конкуренції. Для досягнення цієї мети керуючими органами Європейського Союзу вживається ряд заходів, таких як, наприклад, участь у роботі основних міжнародних організацій, підготовка договорів приєднання для держав — членів Європейського Союзу та прийняття регламентів та директив, які мають загальнообов'язкову силу. Необхідно підкреслити, що на відміну від методів роботи ВОІВ, у рамках ЄС склалася система директивного регулювання процесів уніфі-

кації та гармонізації законодавства про інтелектуальну власність. Це особливо характерно для сфери авторського та суміжних прав [7].

Досить велику роль у питаннях уніфікації та гармонізації правового регулювання відносин у галузі охорони та використання інтелектуальної власності відіграє Суд ЄС. За відсутності відповідної гармонізації національних законодавчих актів у галузі інтелектуальної власності з принципами вільного руху товарів та послуг і свободи конкуренції, які були проголошені Європейським співтовариством, значення практики Суду ЄС важко переоцінити. У цілому Комісія ЄС відводить Суду ЄС визначальну роль. Так практика показує, що початку всебічної уніфікаційної діяльності у сфері охорони та використання інтелектуальної власності передує етап практики правозастосування прецедентного характеру, що дозволяє виявити існуючі прогалини у правовому регулюванні та вирішити відповідні проблеми [8].

Європейське співтовариство покладає на себе завдання з усунення розбіжностей у національному законодавстві про інтелектуальну власність, які стають перепонами на шляху вільного руху товарів та послуг, а також призводять до порушення конкуренції на внутрішньому ринку ЄС. Це прямо впливає зі ст. 30 Договору про створення ЄС. Інтереси захисту індустріальної та комерційної власності розглядаються в цій статті договору як один з винятків із загального правила, установленого ст. ст. 28 та 29 Договору, про недопущення заходів, еквівалентних кількісним та якісним обмеженням експорту та імпорту.

У європейському праві охорона інтелектуальної власності підпорядкована головному завданню — забезпечення постійного функціонування внутрішнього ринку ЄС. Однак разом із цим Європейська Рада займається не лише усуненням негативних факторів. Спільно з Європейським парламентом вона активно розробляє загальні норми та підходи до законодавства стосовно інтелектуальної власності. Особливо це стосується сьогодні сфери авторського права та суміжних прав у галузі інформаційних та комунікаційних технологій [9].

Пояснення та обґрунтування подібної законодавчої активності, як правило, міститься в преамбулах відповідних директив. Так серед причин називаються необхідність збільшення правової визначеності у сфері інтелектуальної власності на території об'єднаної Європи, пошуки узгодженої адекватної відповіді перед викликом нових комунікаційних та інформаційних технологій тощо.

Відчувши розпорошеність та різну направленість своїх зусиль, Європейська комісія 27 липня 1995 р. видає Зелену книгу з авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві. Констатуючи певне зрушення у бік збільшення важливості товарів та послуг із високою інтелектуальною складовою частиною, її автори відмітили разом із тим підвищену уразливість сучасного інформаційного суспільства від різного тлумачення положень та недосконалої законодавства в цій сфері [10].

Правове регулювання авторського права та суміжних прав у ЄС має на меті забезпечити високий рівень охорони цих прав, оскільки вони є правовою основою для захисту результатів творчої діяльності [11; 12]. Саме тому якісна правова регламентація авторського права та суміжних прав гарантує розвиток

творчого потенціалу та інтересів авторів, сприяє інноваційному розвитку суспільства, покращує конкурентоспроможність економіки ЄС [13; 14]. У процесі гармонізації в ЄС склалася нова для країн континентальної Європи авторська правова концепція, яка фактично представляє собою перехід від прийнятої «особистісної» концепції авторського права до концепції більш близької ідеї *copyright*, характерної для англосаксонської системи [15; 16; 17].

У процесі гармонізації специфічні риси законодавств різних держав зазнали змін, що дає підстави стверджувати про формування єдиного європейського патентного права. Однак при цьому певний вплив попередніх патентних систем зберігся. Таким чином на момент початку гармонізації патентного права на рівні ЄС у національних правових системах уже склалися уніфіковані положення, які стосуються охорони винаходів [18; 19].

Узагалі нормотворча діяльність інституцій ЄС у сфері гармонізації права інтелектуальної власності в останні роки характеризується динамічністю. Так у період з 1974 р. і до сьогодні інституціями ЄС було розроблено і прийнято велику кількість нормативних актів, присвячених регулюванню відносин у галузі інтелектуальної власності. При розробленні нормативних актів було сприйнято позицію перетворення національних механізмів у напрямку комерціалізації.

Таким чином усе вищезгадане свідчить про наявність сформованої на сьогодні системи права інтелектуальної власності ЄС, побудованої на принципах, які відрізняються від традиційних національних, з особливим предметом регулювання.

При чому ця система являє собою нове правове явище, яке досить динамічно та швидко розвивається нарівні з національними правовими системами. Наближення законодавств держав-членів у сфері інтелектуальної власності сприяє реалізації принципів загального ринку та дотриманню правил конкуренції в ЄС [20].

Правове регулювання інтелектуальної власності у ЄС має на меті забезпечити високий рівень охорони цих прав, оскільки вони є правовою основою для захисту результатів творчої діяльності. Саме тому якісна правова регламентація інтелектуальної власності гарантує розвиток творчого потенціалу та інтересів авторів, винахідників, творців, а також сприяє інноваційному розвитку суспільства, покращує конкурентоспроможність економіки ЄС.

У рамках ЄС приділяється значна увага захисту та охороні результатів інтелектуальної діяльності. Усі директиви ЄС, спрямовані на захист інтелектуальної власності, мають чітко окреслену структуру: містять чітке визначення об'єкта захисту, зазначення осіб, які мають виняткове право на цю власність, винятки, які обмежують виняткове право, а також строк дії цього права.

Сукупність доктрин, принципів та судових рішень як результат та зміст права ЄС, а також наявність актів вторинного права, які направлені на уніфікацію законодавств держав — членів ЄС у галузі інтелектуальної власності, дають підстави стверджувати, що на сьогодні сформувалось, у своїх загальних рисах, автономне право інтелектуальної власності ЄС.

Література

1. *Каніца Ю.* Напрями адаптації законодавства України у сфері охорони інтелектуальної власності до законодавства Європейського Союзу // *Право України.* — 2005. — № 1. — С. 66.
2. *Ульянищев В. Г.* Место права интеллектуальной собственности в европейском праве // *Материалы семинара «Преподавание права ЕС», Москва, 5–7 дек. 2000 г.* — М., 2001. — С. 330–345.
3. *Абдулин А. И.* Соотношение права интеллектуальной собственности и принципов единого рынка в ЕС // *Государство и право.* — 1992. — № 2. — С. 77–81.
4. *Зенкин И. В.* Право Всемирной торговой организации. — М.: *Междунар. отношения*, 2003. — С. 146–150.
5. *Вельяминов Г. М.* Международное экономическое право и процесс: (Академический курс): Учебник. — М.: *Волтерс Клувер*, 2004. — С. 337–354.
6. *Андрощук Г., Крайнев П., Кавасс И.* Право интеллектуальной собственности: торговые аспекты. — К.: *Ин Юре*, 2000. — С. 5–18.
7. *Мицков А.* Международная охрана интеллектуальной собственности. — С.Пб.: *Питер*, 2001. — С. 12–18.
8. *Степанов О.* Международные меры защиты интеллектуальной собственности // *Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права.* — 2003. — № 1. — С. 38.
9. *Зотин С.* Международные стандарты в области защиты прав интеллектуальной собственности // *Интеллектуальна власність.* — 2000. — № 8–9. — С. 15–19.
10. *Ушаков В.* Основные направления развития международной охраны интеллектуальной собственности // *Интеллектуальна власність.* — 2002. — № 10. — С. 10–15.
11. *Руденко О. В.* Уніфікація норм авторського права в Директивах ЄС // *Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство.* — 2003. — Вип. 180. — С. 68–72.
12. *Дроб'язко Р.* Інтеграція України до Європейського Союзу в галузі авторського права і суміжних прав // *Интеллектуальна власність.* — 2000. — № 6–7. — С. 22–25.
13. *Авторське право і суміжні права. Європейський досвід: У 2 кн. / За ред. А. С. Довгерта.* — К.: *Ин Юре*, 2001. — Кн. 2: *Виступи, статті європейських спеціалістів / Уклад. В. С. Дроб'язко.* — С. 245–270.
14. *Подшибихин Л., Леонтьев К., Кузова Н.* Европейский опыт совершенствования законодательства об авторском праве в эпоху становления информационного общества // *Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права.* — 2001. — № 11. — С. 3.
15. *Матвеев Ю. Г.* Международная охрана авторских прав. — М.: *Рус. двор*, 2000. — С. 14–28.
16. *Бентли Л., Шерман Б.* Право интеллектуальной собственности. Т. 1. Авторское право и смежные права. — С.Пб.: *Пресс*, 2004. — С. 14–29.
17. *Богуславский М. М.* Вопросы авторского права в международных отношениях. — М.: *Наука*, 1973. — С. 15–32.
18. *Богуславский М. М.* Международное сотрудничество в области охраны промышленной собственности. — М., 1972. — С. 10–19.
19. *Кравец Л.* Развитие патентного законодательства в Европейском Сообществе // *Интеллектуальная собственность.* — 2001. — № 11. — С. 45–47.
20. *Потсхіна В.* Значення охорони інтелектуальної власності в умовах глобалізації // *Підприємництво, господарство, право.* — 2005. — № 6. — С. 151–153.